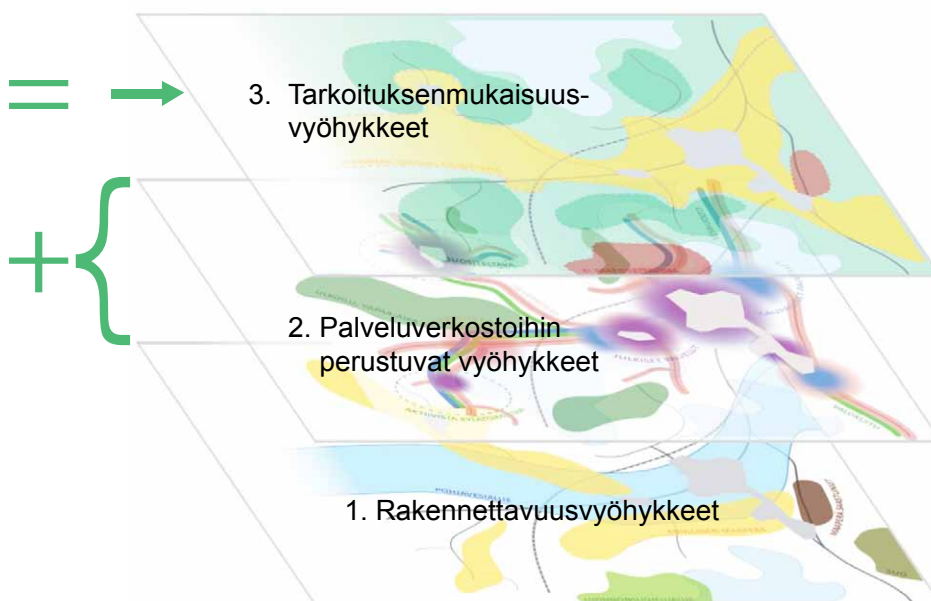

Maapaikka-hallintamallin käyttöön juurruttaminen

Maaseutumaisten alueiden maankäytön ja palveluiden paikkatietopohjaisen suunnittelumenetelmän käyttöönoton edistäminen

Maapaikka II ja III -hankkeen loppuraportti

Janne Roininen, Karitta Laitinen,
Petteri Niemi, Raine Mäntysalo

Maapaikka-hallintamallin käyttöön juurruttaminen

Maaseutumaisten alueiden maankäytön ja palveluiden
paikkatietopohjaisen suunnittelumenetelmän käyttöönoton edistäminen

Maapaikka II ja III -hankkeiden loppuraportti

Janne Roininen, Karitta Laitinen, Petteri Niemi, Raine Mäntysalo

Aalto-yliopiston julkaisusarja
TIEDE + TEKNOLOGIA 18/2013

© Tekijät

Taitto Marina Johansson

ISBN 978-952-60-5511-4 (pdf)
ISSN-L 1799-487X
ISSN 1799-487X
ISSN 1799-4888 (pdf)

Tiivistelmä

Aalto-yliopiston Maankäyttötieteiden laitoksen Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutusryhmä (YTK) käynnisti huhtikuussa 2013 MMM:n / Makeran (Maatilatalouden kehittämisrahaston) rahoituksella Maapaikka-hankekokonaisuuteen liittyvän kolmannen vaiheen. Tarkoituksena oli edistää jo kehitetyn Maapaikka-hallintamallin mahdollisimman laajaa käyttöön ottamista. Maapaikka III -hankkeeksi nimetyn jatkohankkeen tavoitteena oli rakentaa työpajatoimintaan perustuva koulutusaineisto ja järjestää mallin käyttöön ottamista edistäviä työpajoja Maapaikka-hankekokonaisuudessa alusta asti mukana olleilla seuduilla.

Maapaikka-hallintamallin juurruttamispajoja järjestettiin kuudella seudulla, ja niihin osallistui YTK:n edustajien lisäksi yhteensä 65 henkilöä. Pajat perustuivat Maapaikka-hankekokonaisuuden aiempien vaiheiden aineistoille. Työpajojen tuloksina saatiin kootuksi juurtumista mahdollistavia ja estäviä tekijöitä. Juurtumista mahdollistivat mallin käyttöarvo monimutkaisten asioiden visualisoinnissa ja havainnollistamisessa, eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen lisäämisessä, hallintosektorirajat ylittävien kokonaiskuvien luomisessa, maaseudun houkuttelevuuden lisäämisessä, maanhankinnan ja tonttipolitiikan välineenä, soite-sektorin varsin uutena välineenä sekä kouluverkko- ja vesihuoltosuunnittelun välineenä.

Mallin käyttöön ottoa estivät mallin abstrakti luonne (erityisesti tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeet), seutukohtaisen räätälöinnin kuulumattomuus hankkeeseen, mallin kokonaiskonseptiin kuuluneiden kriteerien valinnan ja priorisointien keskeneräisiksi jääminen pajojen osallistujarakenteesta johtuen, tietosuojakysymykset hyvin harvaan asutuilla alueilla, resurssien vähyyys ja koordinoituvastuiden epäselvyys (kuka vastaa mallin ylläpidosta?), punavalometaforan negatiiviseksi koettu luonne ja palveluverkoston rapautuminen: ”ei ole mitä hallita”.

Yhtenä Maapaikka-toiminnan tärkeimmistä vaikutuksista voidaan pitää sen aikana syntynyttä seututoimijoiden verkostoa. Itse asiassa tämä verkosto rakentui jo Maapaikka I -hankkeen aikana, ja tiivistyi Maapaikka II ja III -hankeosioiden aikana. Toinen hankkeen merkittävä vaikutus liittyi hallintamalliin sisäänrakennettuun hallintosektoreita yhdistävään luonteeseen. Se vaikutti saavan laajasti kannatusta ja ”juurtumispintaa”. Myös pajoihin osallistuneiden, vaikkakin harvalukuisten, luottamushenkilöiden aidolta vaikuttanut kiinnostus mallin visuaalisesta ja havainnollisesta luonteesta antoi uskoa mallin käyttöarvosta päätöksenteon ja eri toimijoiden vuorovaikutuksen perustana.

Hankkeesta nousi esille muutama edellä kuvattuja juurtumisen esteitä selittävä mekanismi. Ensinnäkin hanke oli rakenteeltaan vaikean kaksijakoinen (teorian ja käytännön välinen kuilu). Toiseksi osa hankkeen vaikeuksista kumpusi pajatoiminnan yksipuolisesta osallistujarakenteesta. Kolmanneksi hankkeen menetelmäpohja oli varsin yksipuolinen. Menetelmäpohjan laajentaminen olisi toki vaatinut vastaavasti resursseiltaan suurempaa hanketta.

Kaiken kaikkiaan hallintamallin kolmesta tasosta parhaiten juurtui, ainakin mieliin jos ei vielä suoriksi toimiksi, palveluverkostoihin perustuva vyöhyketaso. Toiseksi eniten ”juurtumispintaa” sai rakennettavuusvyöhykkeiden taso. Heikoiten juurtui tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeiden taso. Tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeiden juurruttaminen käytäntöön olisi edellyttänyt ennen kaikkea luottamushenkilöiden paljon suurempilukuista osallistumista hankkeen pajiin.

Jatkonäkymiä hallintamallille luo ainakin sen nykyisen kolmen vyöhyketason täydentäminen uusilla hankkeen aikana esille nousseilla tekijöillä. Esimerkiksi maaseutumaisten alueiden ”houkuttelevuusvyöhykkeet” tarjoavat myönteisen tavan nähdä hajarakentamisalueetkin seutujen vetovoimatekijöinä. Jatkonäkymiä luo myös mallin käyttöarvo seudullisten rakenteiden tutkimus- ja opetusvälineenä. Malli tarjoaa kokoavan, holistisen analyysikehikon seudullisten rakenteiden ymmärtämiseksi.

SISÄLTÖ

Tiivistelmä

1	Maapaikka-hallintamalli ja Maapaikka-hankekokonaisuus	6
2	Maapaikka III -hankkeen lähtökohdat, tavoitteet ja etenemisprosessi	15
3	Maapaikka III -pajojen tulokset: mallin käyttöön juurtumisen mahdollisuudet ja esteet	21
4	Johtopäätökset ja jatkonäkymät	31

LIITE Esimerkki pajapäivien ohjelmasta ja niiden aloittamisesta Maapaikka-hallintamallin esittelyllä (Salon paja). Kaikki pajat noudattivat pienin variaatioin samankaltaista ohjelmaa.

1 Maapaikka-hallintamalli ja Maapaikka-hankekokonaisuus

Taustoitamme tässä johdantoluvussa Maapaikka-hankekokonaisuutta ja siinä syntynyttä Maapaikka-hallintamallia. Luvun tarkoitus on antaa lukijalle kuva, mitä hankekokonaisuudessa tehtiin ja saatiin aikaan ennen kolmiosaisen hankekokonaisuuden kolmannen vaiheen käynnistämistä.

Maapaikka-hankekokonaisuuden tutkimus- ja kehittämisproblematiikka nojasi näkemykseen, että maankäytön ja palveluiden suunnittelua tulee kehittää kokonaisuutena ja siten, että hyödynnetään paikkatietopohjaisia ohjelmistoja ja aineistoja. Maankäytön ohjaaminen ja palveluiden suunnittelu erityisesti asemakaava-alueiden ulkopuolisilla alueilla kaipaavat uusia välineitä muun muassa kasvaneiden energiatehokkuus- ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja hillintävaatimusten, kuntatalouden haasteellisen tilanteen sekä tuotanto- ja väestörakenteen muutosten vuoksi.

Hankekokonaisuus muodosti eheän trilogian niin, että vaiheet suunniteltiin seuraamaan toisiaan ja että edellisen vaiheen oli tarkoitus luoda pohja seuraavaan vaiheeseen.

Varsinkin Maapaikka II -vaiheen tulokset on koottu tähän johdantolukuun melko yksityiskohtaisesti, sillä Maapaikka II -hankkeen tuloksia ei ole julkaistu Maapaikka I -hankkeen tavoin millään julkaisuforumilla. Maapaikka II -hankkeen PowerReporting -konseptia hyödyntävä raportti jäi aikanaan vain ohjausryhmän sisäiseksi raportiksi, ja alkuperäinen tavoite olikin julkaista II- ja III-vaiheiden tulokset yhdessä tässä trilogian päätösraportissa.

Maaseutumaisten alueiden suunnittelulle ja kehittämiselle on avautunut uusia mahdollisuuksia kahdesta suunnasta. Toisaalta niitä on tarjonnut nopeasti tapahtunut geoinformatiikan ja siihen perustuvien paikkatietosovellusten

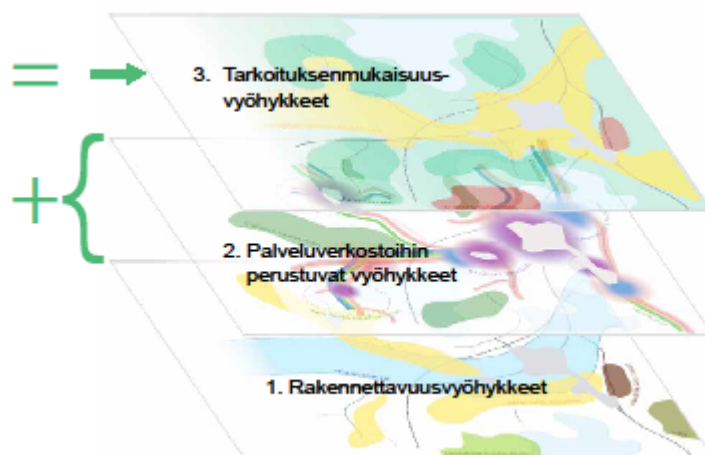

kehitys. Toisaalta itse maaseutu ja sen suunnittelu- ja kehittämisproblematiikka ovat muuttuneet nopeasti.

Asemakaava-alueiden ulkopuolisten alueiden maankäytön ohjaamisesta on puuttunut kuitenkin työkaluja, joita tarvittaisiin hajarakentamisen ohjaamiseksi ja kylien sekä keskusten kehittämiseksi, kuntatalouden edellytysten parantamiseksi sekä haja-asutusalueiden palvelumallien suunnitteluun ja saavutettavuuden varmistamiseen maaseutumaisilla alueilla.

Maapaikka-hankekokonaisuudessa (Maapaikka I ja II) kehitettiin maaseutu- maisten alueiden maankäytön ja palveluiden paikkatietopohjainen hallintamalli, jolla pyrittiin vastaamaan edellä mainittuihin haasteisiin. Malli on raporttilinkissä: (<https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/9008>).

Hallintamallin rakenne on kolmitasoinen (kuva 1). Se on yhdistelmä paikkatietoon perustuvia rakennettavuusvyöhykkeitä, palveluverkostoihin perustuvia vyöhykkeitä sekä niiden synteessä muodostuvia paikkatiedolla perusteltavissa olevia tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeitä. Malli soveltuu niin kunta-, seutu- kuin maakuntatasonkin suunnittelun apuvälineeksi.

Kuva 1. Maapaikka-hallintamallin kolme tasoa: rakennettavuusvyöhykkeet, palveluverkostoihin perustuvat vyöhykkeet ja tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeet.

Maapaikka I:n päätulokset

Maapaikka-hankekokonaisuuden osion I päätulokset voidaan kiteyttää viiteen merkittävimpään teemaan. Kaksi ensimmäistä päätulosta liittyivät uuden tiedon tuottamiseen. Ensimmäinen hanke tuotti aihepiiriä taustoittavaa arvokasta kansainvälistä tietoa (<https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/9008>: luku 2), jota on sovellettavissa suomalaisenkin maaseudun kehittä-

miseen. Toiseksi hanke tuotti tietoa paikkatiedon hyödyntämisen nykytilasta maaseudun maankäytön ja palveluiden suunnittelussa seitsemällä suomalaisella seudulla.

Kolmas ja neljäs päätulos liittyivät uuden menetelmäpohjan luomiseen. Hanke tuotti riittävän yksinkertaisen, ja kuitenkin monikerroksellisen, paikkatietopohjaisen hallintamallin sekä itse mallin rakentamisen prosessikonseptin (esimerkin siitä, miten sellainen on rakennettavissa muillekin seuduille). Mallin riittävä yksinkertaisuus tarkoittaa, että se tarjoaa muillekin toimijoille kuin asiantuntijoille edellytyksiä kokonaisvaltaisen näkökulman muodostamiselle (”nähdään metsä puilta”), olennaisuuksien havaitsemiselle maankäyttöratkaisujen harkinnassa ja näistä kysymyksistä kommunikoinnille. Yksinkertaisuus tarkoittaa myös, että paikkatietopohjaisessa kartografiassa ei saa olla liikaa informaatiota tullakseen ymmärretyksi.

Viides päätulos kulminoitui siihen vuorovaikutukseen, jota hankkeen aikana käytiin eri palvelusektoreiden edustajien välillä. Useissa työpajoissa päädyttiin toteamaan, että hanke ja sen työpajat ovat avanneet silmiä ymmärtämään paikkatietomahdollisuuksia oman työn ja palvelusektorin kannalta uudella tavalla sekä ymmärtämään eri sektoreiden välisen yhteistyön tarpeen ja arvokkuuden paikkatiedon laajemman hyödyntämisen kannalta. Tässä mielessä hanke palveli osaltaan paikkatiedon hyödyntämisen lisäämistä maaseutumaiden alueiden suunnittelussa ja kehittämisessä.

Maapaikka I:n tulkintoja paikkatiedon hyödyntämismahdollisuuksista

Saimme jo Maapaikka I-hankkeen aikana sen kokonaiskuvan, että tietoa paikkatiedosta ja sen mahdollisuuksista on edelleen niukasti ja liian harvoilla. Koska tietoa on niin harvoilla ja usein yksittäisillä paikkatietoon syventyneillä asiantuntijoilla, jo se rajoittaa paikkatiedon laajempaa hyödyntämistä.

Esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorilla on varsin niukka paikkatietotietämys, mikä on valitettavaa esimerkiksi vanhustenhuollon kehittämisen kannalta. Arvokkaimmat hyödyntämismahdollisuudet aukeaisivat juuri sektorirajojen rajapinnoilla eli esimerkiksi sote- ja teknisen toimen yhteistyössä.

Myös paikkatietoaineistojen ja -sovellusten alueellinen ja sektorikohtainen vertailukelpoisuus on vaikeaa ja paikkatieto-osaaminen on usein riittämätöntä. Paikkatietoalan nopea kehitys on johtanut useiden keskenään kilpailevienkin aineistojen ja sovellusten markkinoihin ja käyttöön ottamiseen, mikä on tuonut kunnille turhia kustannuksia.

Maapaikka I:n tulkintoja hallintamallin tarpeesta, mahdollisuuksista ja rajoista

Tulkitsemme haastattelujen ja työpajojen tulosten perusteella, että tarve hankkeessamme luodun kaltaiselle paikkatietopohjaiselle hallintamallille on periaatteessa suuri. Mutta tiedostimme myös, että malli ei ole valmis. Ennen mallin hyödyntämiseen ryhtymistä suurin tarve on informaatiolle, mihin kaikkeen mallia voidaan ylipäätään hyödyntää ja mihin ei. Toisin sanoen tarvitaan ensin tietoa mallin mahdollisuuksista ja rajoista.

Tätä tietoa pyrittiin keräämään Maapaikka I -hankkeen jälkeen Maapaikka II -hankkeessa pilotoimalla mallia Salon seudulla sekä Maapaikka III -hankkeessa.

Maapaikka I:n johtopäätöksiä: mihin johtopäätöksiin tulokset ja tulkinnat antoivat aihetta?

Jo Maapaikka I-hankkeen raportissa vähäiseksi toteamaamme ”paikkatietotietoa” tulisi ensin markkinoida muillekin toimijoille kuin sen asiantuntijoille, ja vasta sitten yrittää levittää sitä valmiin hallintamallin muodossa.

Hallintamallin tarjoileminen käyttöön otettavaksi liian valmiina voi kohdata vaikeuksia. Esimerkiksi luottamushenkilöt voivat pelätä paikkatiedon kaventavan heidän päätöksentekovoaltaansa akselilla tietoperustainen ohjaus – poliittiset arvovalinnat. Mallin eri vyöhykkeiden määrittämiseen liittyy yhtäältä yksiselitteisiä ja lakiperustaisia rajauskysymyksiä, mutta toisaalta myös priorisointeja eri kriteereiden välillä, jonkinasteista liikkumavaraa lain tulkinnoissa, muutettavissa olevia palveluiden mitoituskäytäntöjä ja niin edelleen. On tärkeää, että suunnittelijat ja paikkatietoasiantuntijat avaavat näihin liittyvät arviointikysymykset myös poliittiselle keskustelulle, jottei mallin teknisyyden syrjäytä sen paikallisen käyttöönoton edellyttämää arvopohdintaa, joka on pohjimmiltaan poliittista.

Paikkatietomuotoisen tiedon markkinoinnissa mallillamme on kuitenkin sijansa. Se voi toimia tiedon levityksessä ohjenuorana ja esimerkkinä, ja helpottaa asiaa suuresti. Sen avulla on helpompi havainnollistaa paikkatiedon hyödyntämisen mahdollisuuksia ja rajoja kuin tyhjin käsin.

Johtopäätös: malli tarjosi pohjan – alueellisten erityispiirteiden huomioimisen vaatimus

Malli luotiin Maapaikka I -hankkeen seitsemän tapausseudun yhteiskontekstissa ja se tarjosi varsin abstraktin pohjan jatkolle. Jokaisen seudun tulisi soveltaa sitä omin tavoin ja tarpein. Tämä edellyttää seuduilta erityisesti omien alueellisten erityispiirteidensä kartoittamista paikkatiedon hyödyntämisen kannalta katsottuna. Kartoitus olisi tehtävä nimenomaan paikkatiedon hyödyntämistä silmällä pitäen, suunnitteludokumenteissa jo olemassa olevat, muita tarpeita varten laaditut, kunnalliset ja seudulliset tilastot ja karttakuvat eivät välttämättä sellaisenaan ole siihen relevantteja.

Ihanteellisinta olisi, että erityispiirteitä kartoitettaisiin laajemmin kuin vain maankäytön paikkatietoasiantuntijoiden voimin. Kuva alueellisista erityispiirteistä ja voimavaroista eroaa usein toimijakohtaisesti. Mukaan olisi hyvä saada luottamushenkilöt, asukkaat, maanomistajat, yritykset ja yhteisöt.

Mallimme luo nähdäksemme konseptin myös etenemisprosessille. Eli jatkossa kukin mallista kiinnostunut seutu (varsinkin uudet seututulokkaat) voisivat aloittaa omien lähtökohtiensa kartoittamisella.

Ajatuksia mallin paikallisesta käyttöönnotosta – miten paikallisesti voitaisiin edetä?

Alkuvaiheessa on hyvä kartoittaa olemassa olevat paikkatietoaineistot kunnallisesti/seudullisesti (mitä on käytettävissä?). Tämän jälkeen kannattaa järjestää paikallisen hallintamallin laadintatyön esittely-/markkinointitilaisuus luottamushenkilöille. Tilaisuudessa käytäisiin läpi seudullista nykytilanteen kuvaa ja esiteltäisiin yleistä malliamme sekä sen paikallisen räätälöinnin etenemiskonseptia.

Alkuvaiheen toimia olisi myös kunnallisten/seudullisten koordinaattoreiden tai ”asiamiesten” nimeäminen paikkatietoyhteistyötä varten. Heidän päätehtävänänsä olisi vastata yhteistyöstä yli sektori- tai aluerajojen. Heidän työtään helpottaisivat mahdolliset seudulliset paikkatietoyhteistyöelimet.

Ennemmin tai myöhemmin tulee esille myös tarve kartoittaa mahdollisuudet lähikuntien yhteiseen nettipohjaiseen paikkatieto-ohjelmaan ja -aineistoon, esimerkiksi Lounais-Suomessa on kehitetty Lounaispaikka-portaali (<http://www.lounaispaikka.fi/>). Suhteellisen suuria resursseja vaativana yhteisen paikkatietoalustan ei välttämättä kuitenkaan tarvitse olla ensimmäisiä askeleita.

Maapaikka II -hanke: hallintamallin pilotointi Salon seudulla

Maapaikka-hallintamallin valmistuttua sitä pilotoitiin Salon seudulla, mikä oli yksi jo Maapaikka I -hankkeessa mukana ollut tapaustutkimusseutu. Salon seudulla tehtävä kaava-alueiden ulkopuolisten alueiden maankäytön ohjauksen kehittämistyö ajoittui pilotoinnin kannalta sopivasti. Lisäksi Salon seudun kymmenen kunnan liitos teki seudusta erityisen kiinnostavan tapauksen mahdollisena edelläkävijänä kaupungin ja ympäröivän maaseudun kunta- ja palvelurakenneteegraatiossa.

Pilotoinnin tarkoitus oli kolmiosainen. Ensimmäinen sillä pyrittiin löytämään malliluonnoksesta katvealueita tai puutteita mallin kehittämisen pohjaksi. Katvealueilla tarkoitettiin sellaisia asia-alueita, joita malli ei tavoita, vaikka sen tulisikin. Mallin puutteilla tarkoitettiin selkeitä virheitä tai väärinkäsityksiä ja mallista puuttuvia yksittäisiä tekijöitä.

Toiseksi pilotoinnissa pyrittiin löytämään mallin sisällöllisiä kehittämis- ja parantamisideoita. Niitä haettiin erityisesti edellä mainittuihin katvealueisiin ja puutteisiin kytkeytyen.

Kolmanneksi pilotoinnissa pohdittiin edellytyksiä ja konkreettisia tekijöitä, joilla malli olisi otettavissa kehittelyvaiheen jälkeen käyttöön. Tässä pilotointivaiheessa näkökulma kohdistui ennen kaikkea prosesseihin, kun edeltävissä kartoitusvaiheessa ja mallinnusvaiheessa oli keskitytty asioihin ja tekijöihin.

Osallistujarakenteeltaan ja näkökulmiltaan **pilotoinnin alkuperäinen tavoite** oli koota mahdollisimman laaja näkökulmien kirjo. Esimerkiksi luottamus-henkilöiden ja elinkeinoelämän sekä järjestöjen edustajien näkökulmat olisivat täydentäneet viranomaisten ja asiantuntijoiden näkökulmia etenkin mallin käyttöönoton edellytysten osalta. Pilotoinnin valmisteluun varatun riittämättömän ajan ja muiden tekijöiden johdosta tässä ei onnistuttu.

Pilotoinnin tulokset voidaan kiteyttää kolmeen kategoriaan: 1) mallia koskeviin yleisiin, 2) seudullisesti merkittävänä pidettyihin ja 3) yksityiskohtaisiin näkökulmiin mallista. Sama kolmijako toimii niin katvealueiden ja puutteen, kehittämis- ja parantamiseksi kuin konkreettisen käyttöönoton kohdalla.

Yleiseksi mallin katvealueiksi tai puutteiksi nähtiin kriteeristön arvottamiseen ja dynaamisuuteen, mallin yleispiirteisyyteen, mallin painotusten puutteisiin ja näkökulmien yksipuolisuuteen liittyvät tekijät. **Seudullisesti merkittävänä katvealueina tai puutteina** pidettiin energiantuotantoon, seudun maaseudun erityispiirteisiin ja seudun sijaintiin liittyviä seikkoja. **Yksityiskohtaisina katvealueina, puutteina tai räätälöintitarpeina** esille nousivat kaivosvaraukset ja kaatopaikat, ESA -ratavaraukset, piensatamat, lentokenttä ja voimalinjat, tuulipuistovaraukset, kansallispuistovaraukset ja VAT-alueet, Natura-alueet, melualueet, ampumaradat ja ”hiljaiset alueet” sekä pilaantuneet maat, kulttuurimaisema-alueet, loma-asuntoalueet ja vapaat rannat sekä maatalouden suurtuotantolaitokset ja muut yritykset maaseudulla.

Yleiset mallin kehittämis- ja parantamiseksi liittyivät uusien vyöhykkeiden ehdotuksiin, menetelmällisiin tekijöihin ja näkökulmallisiin seikkoihin. Uusina vyöhykkeinä malliin ehdotettiin harkittaviksi ns. houkuttelevuusvyöhykkeitä ja poliittisen tahdon vyöhykkeitä. Uudet menetelmälliset ideat kumpusivat 3D-mallinnuksen mahdollisuuksista, liukuvärien käytöstä, aikamatka-analyyseistä ja taajamien ja niiden lievealueiden tarkemmasta rajauksesta ja käsittelystä. Näkökulmallisena parannuksena malliin toivottiin positiivisempaa ja houkuttelevampaa asennetta mm. maaseudun moninaisuuteen.

Seudullisesti merkittävänä kehittämis- ja parantamiseksi ehdotettiin maakuntakaavan ja seudun rannikon, merellisyyden ja saariston kyläasutuksen sekä maatalouden ydinalueiden nostamista paremmin ja houkuttelevammin esille. Myös yleiskaavan toimenpiderajoituksia toivottiin mukaan malliin.

Yksityiskohtaiset kehittämis- ja parantamiseksi linkittyivät pitkälti edellä kuvattuihin yksityiskohtaisiin katvealueisiin tai puutteisiin, ja ovatkin miltei samoja. Mallin konkreettisen käyttöönoton ideointi olisi kaivannut laajempien näkökulmien kirjoa, kuten jo edellä esitettiin. Saimme kuitenkin kootuksi joitain arvokkaita ajatuksia, jotka helpottivat Maapaikka III -hankkeeseen siirtymistä.

Yleiset mallin käyttöönottoa koskevat ideat liittyivät alueellisten, seudullisten ja vyöhykkeiden välisten painoarvojen vertailujen tarpeeseen. Lisäksi esillä oli tarve viedä malli ennen käyttöönottoa poliittiseen keskusteluun. Yhtenä mallin käyttötapana nähtiin maakunta- ja yleiskaavan havainnollistaminen ihmisille, joille kaavat ovat vieraita.

Mallin käyttöönoton kannalta seudullisesti merkittävänä pidettiin sen linkittämistä osaksi yleiskaavaohjelmaa. Lisäksi esille nousi edellä mainittu tarve seudulliseen poliittiseen keskusteluun mm. kriteereistä. **Yksityiskohtaiset mallin käyttöönoton ideat** kulminoituivat yksittäisiin seikkoihin, joihin malli sopii tai ei sovi. Rakennuslupajuridiikkaan mallia ei haluttu yhdistää, mutta kylläkin ohjaamaan maan myyntiä ja maallemuuttajien sijoittumisharkintaa.

Puutteistaan huolimatta pilotointi antoi runsaasti eväitä mallin kehittämiseksi jatkossa. Näistä uusista ajatuksista varsinkin **uusien vyöhykkeiden lähes-tymistavat** (esimerkiksi houkuttelevuusvyöhykkeet) täydentäisivät hyvin rakennettavuusvyöhykkeisiin, palveluverkoston perustuviin vyöhykkeisiin ja tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeisiin perustunutta mallia.

Uusista menetelmällisistä ideoista aika–matka-analyysit nyt käytettyjen ”lennuntie-etäisyyksien” ohella tai sijasta, tarkentaisivat huomattavasti mallin paikallista soveltamista. Sitä vastoin ehdotetut 3D-mallinnukset vaatisivat varsin huomattavat resurssit laatijoiltaan.

Yksityiskohtaiset Salon seudun pilotointitulokset eivät sinänsä auta kehittämään mallia yleisesti, mutta antavat yksittäisiä konkreettisia esimerkkejä, joita mallin rakentamisessa saattaa tulla eteen muillakin seuduilla.

Pilotoinnissa painotettu **tarve saattaa malli paremmin yhteyteen maakuntakaavojen ja yleiskaavojen** kanssa on tärkeä huomio. Suurin lisäarvo mallista lienee tällöin se, että sillä on mahdollista havainnollistaa ja tehdä tutuksi em. kaavojen sisältöä niillekin, joille kaavat ovat tuntemattomia tai liian raskaita tutustuttavaksi kohtuullisella vaivalla. Oikean suuntainen on myös pilotoinnin huomio, ettei mallia tulisi liittää liian tiiviisti rakennuslupajuridiikkaan.

Pilotoinnissa esillä ollut **eri seutujen ja seutujen sisäinenkin (kunnat) vertailu** mallin kriteereittäin ja vyöhyketyypeittäin auttaisi kehittämään mallia

edelleen. Tähän tarjoutuikin mahdollisuus jatkohankkeen, Maapaikka III:n, ohessa.

Maapaikka-hankekokonaisuus on rakennettu niin, että eri vaiheet tuottavat aineistoa ja edellytyksiä siirtyä seuraavaan vaiheeseen. Hallintamallia olikin tarkoitus kehittää edelleen Maapaikka III -hankkeessa. **Maapaikka III -hankkeen tavoitteiksi asetettiin:** 1) rakentaa työpajapohjainen koulutusaineisto ja -toimintatapa, jolla hallintamalli voitaisiin saattaa käyttöön kunnissa ja seuduilla osana käytännön suunnittelurutiineja, sekä 2) järjestää työpajapohjaiset pajatilaisuudet edellä mainitun aineiston pohjalta kaikilla jo Maapaikka I -hankkeessa mukana olleilla tapaustutkimusseuduilla (ja neuvotella muiden mallista kiinnostuneiden seutujen kanssa mahdollisista koulutustilaisuuksista).

2 Maapaikka III -hankkeen lähtökohdat, tavoitteet ja etenemisprosessi

Aalto-yliopiston Maankäyttötieteiden laitoksen Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutusryhmä (YTK) käynnisti huhtikuussa 2013 MMM:n / Makeran (Maatilatalouden kehittämisrahaston) rahoituksella Maapaikka-hankekokonaisuuteen liittyvän uuden vaiheen. Tarkoituksena oli edistää jo kehitetyn Maapaikka-hallintamallin mahdollisimman laajaa käyttöön ottamista.

Maapaikka III -hankkeeksi nimetyn jatkohankkeen tavoitteena oli rakentaa työpajatoimintaan perustuva koulutusaineisto ja järjestää mallin käyttöön ottamista edistäviä työpajoja Maapaikka-hankekokonaisuudessa alusta asti mukana olleilla seuduilla.

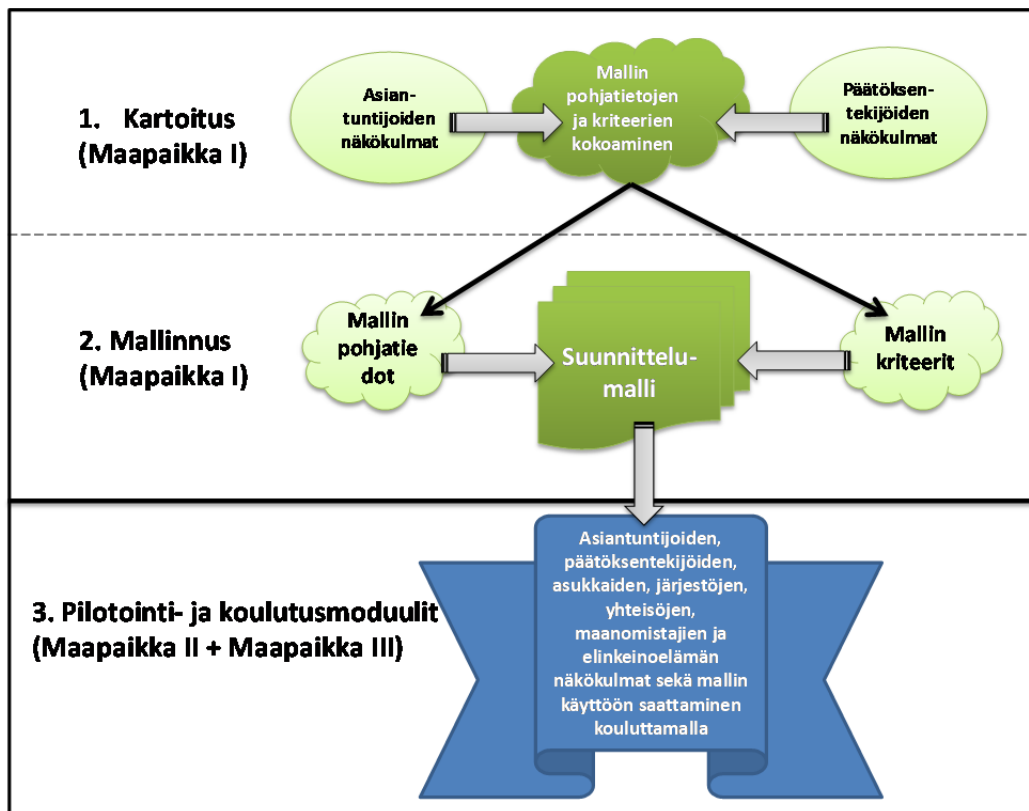
Maapaikka III tutkimus- ja kehittämishanke oli osa edellisessä luvussa kuvattua laajempaa Maapaikka-hankekokonaisuutta. Maapaikka I -hanke päättyi lokakuussa 2012 ja Maapaikka II -hanke ajoittui vuoden 2012 lopulle.

Kehitettävä malli on hyödynnettävissä eräänlaisena suunnittelutyökaluna kunnissa ja seuduilla riippumatta käytettävistä paikkatieto-ohjelmista ja -aineistoista. Kohdealueita oli seitsemän: Kotka-Haminan seutu, Kouvolan seutu, Mikkelin seutu, Salon seutu, Seinäjoen kaupunkiseutu, Tampereen kaupunkiseutu ja Ylä-Pirkanmaan seutu.

Maapaikka I -hanke kattoi kaksi vaihetta: 1) kartoitusvaiheen, 2) mallinnusvaiheen. Viestintä ja vuorovaikutus olivat koko hankkeen ajan mukana siten, että hankkeen projekti- ja ohjausryhmät kokoontuivat säännöllisesti sekä tapaustutkimusalueiden toimijat ja YTK:n tutkijat tapasivat ja välittivät tietoa kaikille tutkimuksessa mukana oleville myös sähköpostitse.

Maapaikka II -vaiheessa vuorovaikutuksen oli tarkoitus laajentua oleellisesti uusiin osallisryhmiin. Maapaikka I -vaiheessa tuotettua suunnittelumallia oli

tarkoitus pilotoida yhden tapaustutkimusalueen, Salon seudun, asukkaiden, järjestöjen, yhteisöjen, maanomistajien ja elinkeinoelämän näkökulmista (kuva 2). Näin ollen kutsuimme Maapaikka II -hankkeessa pilotoitavaa mallia Maapaikka I -hankkeen suunnittelumallia laajemmaksi **maaseutumaisten alueiden maankäytön ja palveluiden hallintamalliksi** (ns. *governance* -näkökulma). Pilotointi ei kuitenkaan onnistunut tavoitellussa toimijalaajuudessaan, joten Maapaikka III -vaiheelle asetui osa II -vaiheenkin tavoitteista. Maapaikka III -vaiheessa malli oli tarkoitus saattaa myös käyttöön kouluttamalla sen tulevia käyttäjiä.

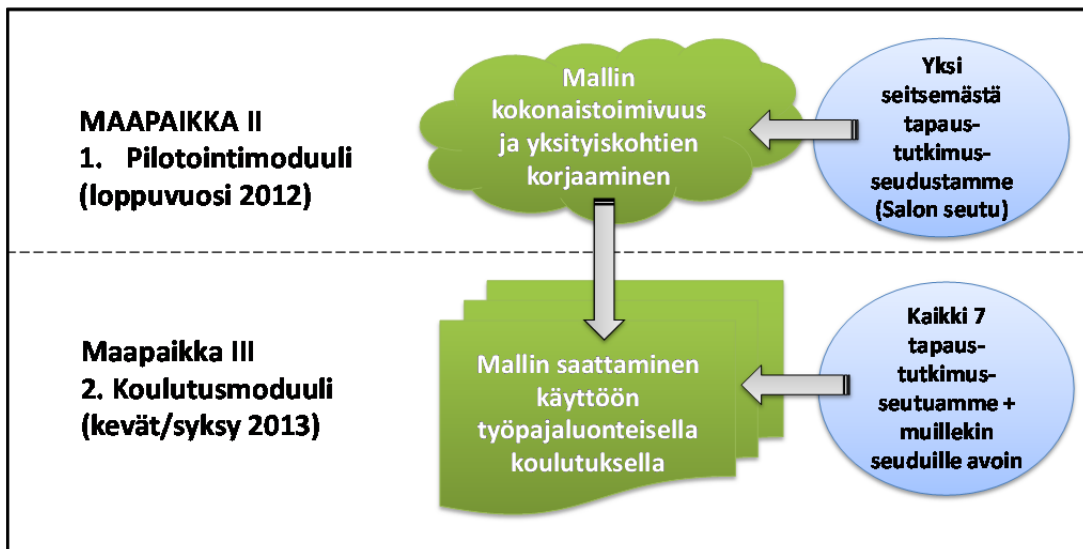

Kuva 2. Maapaikka-hankekokonaisuus. Maapaikka I on esitetty vaiheina 1. kartoitus ja 2. mallinnus. Maapaikka II ja III esitetään kuvassa vaiheena 3. pilotointi ja koulutusmoduulit (katso myös kuva 3).

Maapaikka III -hankkeen tavoitteet ja raja- aus sekä niiden yhtyminen Maapaikka-hankekokonaisuuteen

Maapaikka III -hankkeen tavoitteina oli:

1. Rakentaa työpajapohjainen koulutusaineisto ja -toimintatapa, jolla hallintamalli voidaan saattaa käyttöön kunnissa ja seuduilla osana käytännön suunnittelurutiineja.
2. Järjestää työpajapohjaiset koulutustilaisuudet edellä mainitun aineiston pohjalta kaikilla jo Maapaikka I -hankkeessa mukana olleilla tapaus-tutkimusseuduilla (ja neuvotella muiden mallista kiinnostuneiden seutujen kanssa mahdollisista koulutustilaisuuksista).

Kuva 3. Maapaikka II- ja III -hankkeiden tutkimusasetelmat.

Maapaikka III -hankkeen työvaiheet ja aineistot

Tutkimus- ja kehittämishankkeessa käytettiin sekä määrällisiä että laadullisia aineistoja. Hankkeen menetelminä käytettiin työpajapohjaista pilotointia ja seudullisia koulutusmoduuleita. Taulukossa 1 esitetään sekä edeltäneen Maapaikka II -hankkeen että Maapaikka III -hankkeen eri työvaiheet, niiden yhteen kytkeytyminen ja niiden toteutus.

Taulukko 1. Maapaikka II ja III -hankkeiden työvaiheet ja niiden toteutus.

TYÖVAIHE	VAIHEEN TOTEUTUS
1. Pilotoinnin valmistelu ja yhteistyöverkoston mobilisointi pilottiseudulla	Työ käynnistettiin pilotointisuunnitelman laadinnalla. Samassa yhteydessä koottiin pilottiseudun avaintoimijoista yhteistyöverkosto hankkeen tarpeisiin. Lisäksi pyrittiin mobilisoimaan yhteistyöverkoston tarvittavat päätöksentekijöiden, asukkaiden, järjestöjen, yhteisöjen, maanomistajien ja elinkeinoelämän edustajat.
2. Työpajan valmistelu	Laadittiin sisältö, ohjelma ja kutsulista työpajalle. Työpajan osallistujien runko muodostui jo Maapaikka I-hankkeessa kootusta yhteistyöverkостosta.
3. Mallin toimivuutta testaava työpaja	Järjestettiin pilottiseudulla päivän mittainen mallin arviointi- ja pilotointipaja. Pajan fokus asetettiin arvioitavan ja pilotoitavan mallin kokonaistoimivuuteen, niin että kullekin toimijaryhmälle (pätöksentekijöiden, asukkaiden, järjestöjen, yhteisöjen, maanomistajien ja elinkeinoelämän edustajille) pyrittiin perustamaan omat työryhmänsä.
4. Mallin kokonaisuuden hionninen työpajan tulosten pohjalta	Hiottiin mallin kokonaisuutta edellisten työvaiheiden tulosten pohjalta sellaiseksi, että se olisi ollut mahdollisimman hyvin synkronoitu mallin käyttäjä- ja sidosryhmien käytännön tarpeisiin ja odotuksiin sekä mahdollistaa Maapaikka III-hankkeeseen siirtymisen.
5. Raportin laadinta	Varattiin riittävä aika syksyn 2012 tulosten dokumentointiin ja raportointiin.
VUODEN 2012 RAPORTOINTI (raportoitiin PowerPoint -esityksin alkuvuonna 2013)	
6. Koulutusmoduulin aineiston suunnittelu ja valmistaminen	Suunniteltiin ja valmisteltiin koulutusaineistoa. Se pohjautui syksyn 2012 pilotointituloksiin ja muodostui digitaaliseen aineistosta, jota voitiin välittää sähköpostitse.
7. Koulutuspaikkojen koordinaatio	Neuvoteltiin tapaustutkimusseutujen kanssa koulutuspaikkojen sisällöstä ja ajankohdasta sekä käytännön järjestelyistä.
8. Koulutuspaikat	Järjestettiin kuusi päivän mittaista mallin käyttöön saatamista edistävää koulutuspaikkaa, kullakin tapaustutkimusseudulla omansa.
9. Yhteenvedot koulutuspaikkojen onnistumisesta ja tuloksista	Laadittiin yhteenvedot kustakin koulutuspaikasta erikseen. Yhteenvedojen fokus asetettiin pajapäivien onnistumiseen ja tuloksiin mallin käyttöön ottamisen edistymisen kannalta.
10. Raportin laadinta	Varattiin riittävä aika kevään 2013 tulosten dokumentointiin ja raportointiin.
LOPPURAPORTOINTI Raportoidaan Maapaikka II- ja III -hankkeet yhtenä julkaisuna Aalto-yliopiston sarjassa vuodenvaihteessa 2013-2014	

Maapaikka III -hankkeen toteuttajat ja ohjausryhmä

Hankkeen toteuttajana toimi Aalto-yliopiston Maankäyttötieteiden laitoksen Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutusryhmä YTK, jossa toteutukseen osallistuivat professori Raine Mäntysalo, tutkijatohtori FT Janne Roininen ja tohtorikoulutettava TkL Karitta Laitinen sekä tutkimusapulainen fil .yo. Petteri Niemi. Mäntysalo toimii hankkeen vastuullisena johtajana ja Roininen projektipäällikkönä.

Hankkeen ohjausryhmä muodostettiin jo aiemmin Maapaikka-hankekokonaisuudessa toimineiden henkilöiden pohjalta. Aiemmin hankekokonaisuudessa mukana ollut Tampereen seutu jäi pois hankkeesta henkilövaihdosten takia, muut kuusi seutua jatkoivat myös Maapaikka III -hankkeessa.

Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Jarmo Heimo Salosta. Muut ohjausryhmän jäsenet olivat:

Harry Berg, ympäristöministeriö
Jari Ahonen, Mikkelin seutu
Marko Luukkonen, Kouvolan seutu
Sirkka Sortti, Ylä-Pirkanmaan seutu
Jyrki Kuusinen, Seinäjoen seutu
Pauli Korkiakoski, Cursor Oy, Kotka-Haminan seutu
Kati-Jasmin Kosonen, MAL-verkosto
Antti Rehunen, SYKE

Maapaikka III -hankkeen eteneminen

Hanke käynnistyi huhtikuussa ja päättyi marraskuun lopussa 2013. Hankekokonaisuudesta on tarkoitus tuottaa vuoden 2014 puolella vielä suomenkielinen artikkeli jossain kotimaisessa tieteellisessä julkaisussa. Taulukossa 2 esitetään hankkeen toteutunut eteneminen.

Taulukko 2. Maapaikka III -hankkeen toteutunut eteneminen
(kahden viikon tarkkuudella).

TYÖ-VAIHEET	2013 →																			
	H	H	T	T	K	K	H	H	E	E	S	S	L	L	M	M	J	J	T	T
1. Koulutusmoduulin aineiston suunnittelu ja valmistaminen																				
2. Koulutuspaikkojen koordinaatio																				
3. Koulutuspaikat																				
4. Yhteenvedot koulutuspaikkojen onnistumisesta ja tuloksista																				
5. Raportin laadinta, taitto ja julkaiseminen																				
LOPPU-RAPORTOINTI																				

3 Maapaikka III -pajojen tulokset: mallin käyttöön juurtumisen mahdollisuudet ja esteet

Kuvaamme tässä luvussa juurruttamispajojen tulokset ja vedämme niitä yhteen mallin juurtumista mahdollistavien ja estävien tekijöiden osalta. Pajatuloksia käydään läpi niiden järjestämisjärjestyksessään aloittaen Mikkelin pajalla ja päättäen Salon pajaan. Pajoihin osallistui yhteensä 65 henkilöä (keskiarvo 11 henkilöä vaihteluvälillä 7–22), valtaosa maankäytön teknisen alan asiantuntijaviroissa toimivia.

Pajatulokset kuvataan yhtenäisesti niin, että kuvaus aloitetaan yleisellä osiolla ja sen jälkeen kuvataan juurruttamista mahdollistavia ja estäviä tekijöitä. Kuvauksessa ei esitetä yksittäisten osallistujien näkökulmia yksilöidysti, vaan kuvaus on lähtökohdiltaan hankkeen tutkijoiden tekemää tulkintaa pajoissa käydyistä keskusteluista. Koko hanketta koskevat johtopäätökset esitetään luvussa 4.

Mikkelin paja

Mikkelin seudun paja järjestettiin 17.9.2013 Mikkelin kaupungintalon valtuustosalissa. Tilaisuuteen osallistui hankkeen kolmen tutkijan lisäksi 12 henkilöä. He edustivat valtaosin Mikkelin kaupungin virkahenkilöstöä muun muassa kaupunkisuunnittelun eri sektoreilta. Yksi osallistujista edusti sosiaali- ja terveystoimea ja yksi edustajista toimi valtuutettuna.

Mikkelin seudulla oli ajankohtaisena keskustelunaiheena erityisesti rakennemallityö, mikä oli edennyt jo varsin pitkälle. Hallintamallin kolmesta kerroksesta katsottiin eniten paikallisesti hyödynnettävää olevan palvelu-

verkostoihin perustuvasta vyöhyketasosta, ja jossain määrin myös rakennettavuusvyöhyketasosta.

Mallin juurtumista mahdollistavia tekijöitä

Mallin juurtumista mahdollistavat tekijät kiinnittyivät pitkälti sosiaali- ja terveyssektorin näkemyksiin. Sote-sektorilla kaivattiin mallin kaltaisia välineitä palveluiden perusteellisemmalle pohtimiselle. Tämä koski yhtäläillä taajamia kuin hajarakenusalueita, molemmissa painotukset ovat muuttuneet niin, etteivät palvelut pysy perässä. Esimerkiksi seudullisten sotejärjestelmien tiimoilta on pohdittu lähimpien palvelupisteiden käyttöä kuntarajojen yli. Mikkelissä on myös perustettu kotihoidon palveluverkko-työryhmä, jossa on virkamiehiä ja poliitikkoja. Toiminnassa kuntarajat eivät saa olla esteenä ja kotihoitopalvelut säilyvät.

Sote-järjestelmien ohella mallilla on juurtumistarvetta myös ainakin kouluverkkosuunnittelussa ja yleisemmin kaavoituksessa, jonka osalta pitää lähiaikoina perustella valtuustolle, miksi yleiskaavaa tarvitaan. Siinä voisi mallin lähestymistavasta olla apua. Myös liikkuvien palveluiden todennäköinen lisääntyminen ja tiettyjen asiantuntijapalveluiden keskittäminen luovat kootulle hallintamallille tarvetta.

Mallista nähtiin olevan hyötyä myös rakentajille suotuisten rakennuspaikkojen löytämisessä, kaavoittajille maankäyttösuunnitelmien perustelu- ja havainnollistamisvälineenä luottamushenkilöiden suuntaan (ja vastaavasti luottamushenkilöille tässä muodossa), suotuisten hajarakentamisaikojen osoittamisessa kunnan omista maavarannoista uusille maallemuuttajille sekä bioenergiavarantojen ja lomittajien työssäkäyntialueiden saamisessa paikkatietopohjalle. Myös seudun rakennemallityön tueksi malli sopisi joiltain osin, mutta seudun rakennemallityö on jo niin pitkällä, että yhteensovitus on hiukan myöhäistä.

Mallin juurtumista estäviä tekijöitä

Malli on varsin tuore ja sen juurtuminen voi viedä aikaa. Mallin hyödynnettävyyttä todettiin heikentävän jonkinasteinen epäselvyys mallin oletetuista käyttäjistä (tyystin kunnan vastuulla vai myös jokin rooli yhteisöillä?) ja edelleen myös epäselvyys mallin konkreetian asteesta (jääkö liian abstraktiksi?).

Kouvolan paja

Kouvolan seudun paja järjestettiin 18.9.2013 Kuusankoski-talolla. Tilaisuuteen osallistui hankkeen kolmen tutkijan lisäksi yhdeksän henkilöä, heistä seitsemän kaupungin (lähinnä kaupunkikehityksen) virkahenkilöä ja kaksi luottamushenkilöä (teknillinen lautakunta).

Kouvolan seudulla ajankohtaisia ovat erityisesti maaseutualueiden koulukuljetukset ja vesihuolto. Pajassa esitettiin, että hallintamalli sopii parhaiten seuduille, joilla on paineita haja-asutusalueiden rakentamiselle, mutta Kouvolassa palveluverkoston taantuminen tai rapautuminen on johtamassa siihen, ettei oikein ole mitä hallita.

Mallin juurtumista mahdollistavia tekijöitä

Pajassa katsottiin, että mallin suurin hyöty voisi olla sen yhteen vetävässä luonteessa ja eräänlaisena seurantatyökaluna. Tällä tarkoitettiin pitkälti mallin mahdollistamaa hallintokunnittaista yhteenvetoa, sillä nykyisin hallintokunnat eivät kommunikoi riittävästi eikä kaavoittajalla aina ole tiedossa muiden suunnitelmia ja visioita. Mallin palveluverkoston perustuvien vyöhykkeiden tason avulla ne saataisiin yhteen ja niitä voitaisiin seurata säännöllisesti. Yhtenä ajankohtaisena esimerkkinä edellä mainitusta nousi esille maaseutuohjelman laadinta, johon voitaisiin pyytää eri hallintokunnilta ajankohtaisia osioitaan palveluverkkosuunnitelmista.

Mallin juurtumista estäviä tekijöitä

Väestökadon seutuna Kouvolassa ei katsottu olevan mallille suurta käyttöä (ei juuri ole hajarakentamista mitä pitäisi hallita). Varsinkin haja-asutusalueen kouluverkon taantuminen ylläpitää kysyntää pienenä. Tekeillä on palvelurakenneselvitys ja siinä on jo tarkasteltu saavutettavuusvyöhykkeitä (aika-vyöhykkeinä), joten hallintamallille ei ole ajankohtaista tarvetta tästäkään syystä. Kaiken kaikkiaan pajassa nostettiin esille, että Kouvolan seudun rakennekehitys ratkeaa pitkälti taloudellisilla (valtion) tukipäätöksillä (mm. koulukuljetukset), eikä vyöhykkeisiin perustuvilla suunnittelumalleilla. Myös tietosuojaongelmat heikentävät yleisesti paikkatietojen hyödyntämistä hyvin harvasti rakennetuilla alueilla.

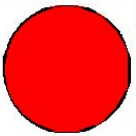
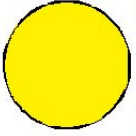
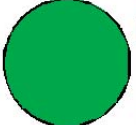
Kotka–Haminan paja

Kotka–Hamina-seudun paja järjestettiin 19.9.2013 seudun kehitysyritys Cursor Oy:n tiloissa. Tilaisuuteen osallistui hankkeen kolmen tutkijan lisäksi 15 henkilöä. Heistä reilu puolet toimi kunta-/kaupunkikehityksen virkatoimissa, neljä luottamushenkilöinä/valtuutettuina ja yksi virkahenkilönä maakunnan liitossa.

Seudun ajankohtaisia maankäytöllisiä asioita ovat seutusuunnitelmahanke. Vaikka hajarakentamisen osuus on ollut aivan viime vuosina laskussa, 2000-luvun alun jälkeen mitaten se on absoluuttisesti noussut. Useiden muiden seutujen tavoin Kotka-Haminan seudullakin haja-asutusalueiden kouluverkkokysymykset puhuttavat. Kouvolan seudun tavoin erityisenä haasteena on sovittaa yhteen hallintosektorien suunnitelmia (esimerkiksi kouluverkon kehittämispäätökset versus kaavoitus). Pauli Korhosen laatima ja pajassa esittelemä Pyterlahden (Virolahti) kokeilusovellus (kuva 4) Maapaikkahallintamallin sovellettavuudesta osoitti, että abstraktilla mallilla on mahdollista jäsentää konkreettisia suunnittelukysymyksiä.

Esimerkki: Pyterlahti (Virolahti)

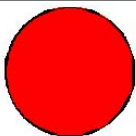
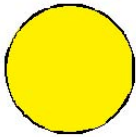
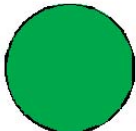

RAKENNETTAVUUSVYÖHYKKEET	
  	Rakentaminen vaatii erityistä harkintaa (Luonnosuojelual.: Ei ole (lähellä Tuntin pohjan niitty)) (Armeijan alueet: Ei ole) Kaivosalueita: KYLLÄ, perinteisiä kivilouhimoita Melua: KYLLÄ, kivilouhimoista Tulvavyöhykkeitä: KYLLÄ, merenranta-alueita Maanomistus: sirpaloitunut
	Harkittava ja rajattava Kulttuuriympäristöjä: KYLLÄ, kulttuurimaisemia Maaseutualueet: KYLLÄ, 1 lihakarjatalo + viljanviljelyä + sivutoimisia maaseutualueita
	Kyllä Kyläalueet: KYLLÄ, perinteistä kyläaluetta, Virojoen keskustan tuntumassa

20.9.2013

Esimerkki: Pyterlahti (Virolahti)

PALVELUVERKOSTOIHIN PERUSTUVAT VYÖHYKKEET	
  	Palvelut vaikea järjestää
	Palvelut vaikeahko järjestää Palvelut Virojoen keskustassa Koulut: 1-5 km, pienimmille kulkutus liikenneturvallisuussyistä
	Palvelut helppo järjestää Vesijohto: KYLLÄ, kulkee kylän läpi Viemäri: KYLLÄ, osuuskunta rakentanut Energia: KYLLÄ Tietoliikenne: KYLLÄ, langaton (?) + Aktiivinen kyläyhteisö

20.9.2013

Kuva 4. Pyterlahden (Virolahti) sovellus Maapaikka-hallintamallin liikennevalometamorasta (Korkiakoski, diaesitys 19.9.2013).

Mallin juurtumista mahdollistavia tekijöitä

Mallin käyttöä puoltaa se, että seudulla on runsaasti kaava-alueiden ulkopuolisia alueita, joiden ohjaukselle lienee tarvetta. Seudulla on myös runsaasti suoraan mallin rakennettavuusvyöhykkeisiin viittaavia alueita sekä mallin palveluverkoston perustuviin vyöhykkeisiin viittaavia verkostoja. Mallin ansioiksi nähtiin sen kyky havainnollistaa jopa itsestäänselvyyksiä, ja sen

toimiminen viestintävälineenä erityisesti maankäytön ei-asiantuntijoiden suuntaan. Erityisesti luottamushenkilöt totesivat mallin tuovan asioita läpinäkyviksi, mikä on suunnittelun perusedellytys. Mielenkiintoa pajassa herätti myös mallin mahdollistama yhdyskuntarakenne-taloudellisten laskelmien tuottaminen päätöksenteon pohjaksi. Todettiin myös, että maanomistajat hyötyisivät suuresti mallista (hyvät asuinpaikat mahdollista maanmyyntiä ajatellen).

Mallin juurtumista estäviä tekijöitä

Pajaosallistujat pohtivat erityisesti, lieneekö malli kyllin joustava ja dynaaminen. Kyetäänkö sillä katsomaan tulevaisuuteen ja miten joustava se on eri teemojen suhteen. Yksi suurimmista esteistä mallin käytölle voi nousta koordinoinnista – kuka lopulta vastaa mallin tietojen kokoamisesta? Myös sovel-lusmittakaava herätti kysymyksiä. Pajassa pohdittiin, olisiko maakunnan liitto oikea taho, ja maakunta oikea mittakaava, näin yleispiirteisen suunnitel-lumallin hallinnoijaksi.

Seinäjoen paja

Seinäjoen seudun paja järjestettiin 24.9.2013 Seinäjoen kaupungintalolla valtuustosalissa. Tilaisuuteen osallistui hankkeen kahden tutkijan lisäksi 22 henkilöä. Heistä 18 toimi kaupungin/kunnan virkatoimissa, kaksi maakunta-tason suunnittelussa ja kaksi luottamustehtävissä.

Seudun ajankohtaisia maankäyttöllisiä asioita ovat erityisesti maatalouden ja muun rakentamisen yhteensovittaminen ja erityisesti kaksi pajassakin esiteltyä hanketta (Honkakylän osayleiskaava ja Maaseudun kaavoituskäytäntöjen kehittämishanke). Yleishuomiona Maapaikka-hallintamallista nostettiin esille, että se on tekemisissä pitkälti samojen asioiden kanssa kuin jo nyt kaavoituskin. Periaatteessa samat rakennettavuusvyöhykkeisiin ja palveluverkoston perustuvat selvitykset tehdään nykyisinkin, mutta malli kokoaa ne aiempaa paremmin viestinnälliseksi paketiksi (viestinnässä erityisesti muiden kuin maankäytön asiantuntijoiden suuntaan).

Mallin juurtumista mahdollistavia tekijöitä

Pajassa nostettiin esille, että koska nykyisin samat asiat on esitettävä ja perusteltava usealla eri tavalla, eri toimijoista ja sidosryhmistä riippuen, malli tarjoaa ansiokkaan yleishavaintovälineen tähän tarpeeseen. Kyse on myös siitä, että eri toimijat luottavat entistä vähemmän toisiinsa, jolloin malli voi toimia viestinnällisenä luottamuksen puutteen paikkaajana. Malli sopii periaatteessa myös yhteisen tahdon osoittamisvälineeksi, esimerkiksi tapauksissa, joista on löytynyt vahva yhteinen tahto eri toimijoiden välille (esimerkiksi kyläkoulujen säilyttäminen). Malli tulisi pajaosallistujien mielestä nähdä ensisijassa lähtötietomallina ja strategisena ohjauspohdintana. Sillä on sovellettavuutensa myös maan hankinnassa.

Mallin juurtumista estäviä tekijöitä

Yhdeksi mallin käyttöönoton esteeksi muodostuneen resurssien vähyys. Kun perinteisetkin suunnittelutehtävät on hoidettava, ei lisätöille varsinkaan tänä aikana löydy voimavaroja. Seudun pienimmissä kunnissa myös YKR-aineistojen (paikkatietopohjainen yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä) saatavuus tai paikkatiedon osajien puute sekä tietosuojakysymykset saattavat nousta kynnyksiksi. Kaiken kaikkiaan pajaosallistajat katsoivat, että mallilla on eniten tarvetta seuduilla, joilla ei ole syntynyt vahvaa yhteistä tahtoa tavasta, jolla hajarakentamista ohjataan – eli tarve mallille ei ole suurin Seinäjoen seudulla.

Ylä-Pirkanmaan paja

Ylä-Pirkanmaan paja pidettiin 15.10.2013 Vehkaniemen loma- ja juhlatilalla. Tilaisuuteen osallistui hankkeen kolmen tutkijan lisäksi seitsemän henkilöä. Heistä kuusi toimi kaupungin/kunnan virkatoimissa ja yksi luottamustehtävissä.

Seudun ajankohtaisia maankäytöllisiä asioita ovat ranta-rakentaminen, käyttötarkoitusten muutokset (loma-asutus) sekä sosiaali- ja terveyssektoriin (maankäytön ohella) liittyvä väestön ikääntyminen. Seutu on panostanut huomattavasti paikkatietotekniikkaan ja -osaamiseen, mutta pajassa todettiin että ”mersu on vielä tallissa”. Toisin sanoen seudulla tiedostetaan hyvin paikkatiedon tarjoamat mahdollisuudet ja edut, ja seudulla onkin ryhdytty paikkatiedon hyödyntämiseen esimerkiksi väestön ikääntymisen tuomien

ongelmien lieventämiseksi (pilottihanke). Maapaikka-hallintamallilla nähdään olevan tarvetta erityisesti viestintävälineenä (luottamushenkilöiden ja muiden kuin maankäytön asiantuntijoiden suuntaan).

Mallin juurtumista mahdollistavia tekijöitä

Edellä mainittujen sote-sektorin tarpeiden ja viestinnällisyyden ohella mallilla nähtiin olevan käyttöarvoa palveluiden ja asumisen jakautumisen optimoinnissa, maan myynnissä (tonttipörssi) ja informaationa uusille maalle muuttajille (missä harrastus- ja virkistyspaikat jne.). Ylä-Pirkanmaalla mallin käyttämiselle on myös erittäin hyvät tekniset valmiudet – paikkatietojärjestelmä käyttöliittymineen soveltuisi mallin hyödyntämiseen osin sellaisenaan. Pajaa kiinnosti myös mallin periaatteessa mahdollistama ”houkuttelevuusvyöhykkeiden” kartoitus ja esittäminen.

Mallin juurtumista estäviä tekijöitä

Mallin paikoin jyrkkäkin esitystapa (punavalot) saattaa nousta kynnykseksi joillekin. Kieltämisen sijaan kannattaa käyttää termiä vakavaa harkintaa vaativa. Alati kiristynvä taloudellinen tilanne saattaa vaikeuttaa ei vain mallin käyttöä vaan laajemminkin paikkatiedon hyödyntämistä. Toisaalta tällöin ei nähdä sen tuomia kustannussäästöjä (nythän sille on entistäkin suurempi tarve ja tilaus). Paradoksaalista kyllä, mutta Ylä-Pirkanmaalla ei ole ehkä suurin tarve paikkatietopohjaiselle hallintamallille, sillä seutu on paikkatiedon hyödyntäjänä ollut jo pitempään useita muita seutuja edellä. Tämän voi nähdä käänteisestikin.

Salon paja

Salon seudun paja järjestettiin 16.10.2013 Halikon virastotalolla. Tilaisuuteen osallistui hankkeen kahden tutkijan lisäksi 10 henkilöä. Heistä seitsemän toimi kaupungin/maankäytön virkatoimissa, yksi kaupungin konsernihallinnossa, yksi Kylien Salo -hankkeen ohjausryhmässä ja yksi Maapaikka III -hankkeen ohjausryhmässä.

Seudulla ajankohtaisina maankäytön asioina ovat erityisesti palveluverkon nopeiden muutosten hallinta ja asumisen sijainnillisen ohjauksen kysymykset sekä Leader-yhteisöaloiteohjelman kautta käynnistyvä Kylien Salo -hanke. Palveluverkko (mm. kouluverkko) on kokemassa suuria muutoksia, jonka hal-

litun suunnittelun avuksi Maapaikka-hallintamallin kaltaiset suunnitteluvälineet ovat tarpeen. Todettiin, että suurin käyttöhyöty Maapaikka-mallin kolmesta tasosta kohdistuu juuri palveluverkostoihin perustuvan vyöhyketason visualisointiin. Tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeet ovat sitä vastoin sikäli abstrakteja, että palvelurakennemuutosten hyvin nopean ja luonteeltaan konkreettisen muutostahdin vuoksi niistä ei nähty koituvan vastaavaa hyötyä.

Mallin juurtumista mahdollistavia tekijöitä

Edellä mainitun palveluverkoston visualisoinnin lisäksi Maapaikka-hallintamallin eduiksi todettiin sen kyky lisätä vuoropuhelua toisaalta päättäjien ja asiantuntijoiden välillä, toisaalta myös kyläläisten ja asiantuntijoiden välillä (Kylien Salo -hankkeen kautta avautuva mahdollisuus). Myös ns. maa-seutumaisten alueiden houkutteluvyöhykkeiden lisääminen malliin avaisi hyviä, positiivissävytteisiä, mahdollisuuksia (punaisia kieltoalueita tasapainottamaan). Todettiin, että malli on sikäli joustava, että houkuttelevuusvyöhykkeiden lisääminen siihen on hyvinkin mahdollista, kunhan houkuttelevuusvyöhykkeille onnistutaan luomaan jokin mittaripohja.

Mallin juurtumista estäviä tekijöitä

Mallista puuttuu yksi tärkeä tekijä, elinympäristön terveysvaikutukset. Pajassa ehdotettiin esimerkiksi PYLL-indeksin (menetetty elinvuodet) tuomista malliin. Tämän teeman lisääminen malliin edellyttäisi ympäristöterveydellistä lähestymistapaa joko rakennettavuusvyöhyketasolla tai aivan uuden vyöhyketason rakentamista malliin. Sinänsähän mallin palveluverkostoihin kiinnittyvä taso jo sisältää sosiaali- ja terveyssektorin palvelurakenteiden tarkastelun, muttei yllä ympäristöterveydellisiin seikkoihin muutoin kuin nostamalla esim. pilaantuneet maa-alueet rakennettavuusvyöhykekartalle. Kaiken kaikkiaan pajassa katsottiin, että Maapaikka-hallintamallin kaltaisen mallin olisi kyettävä tuottamaan visuaalisia synteesejä monipuolisesti eri teemoista. Yhteen synteesiin (tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeet) tähtääminen menee jo oikeastaan perinteiseksi kaavoitukseksi (mitä mallin ei ollut tarkoitus korvata). Toisaalta Maapaikka-hallintamallin konsepti rakentui niin, että nämä teemavalinnat ja -priorisoinnit tehtäisiin jo mallin pohjaksi vuorovaikutuksessa päättäjien ja muiden toimijoiden kesken. Nyt niihin ei ylletty Maapaikka I–III -hankkeiden työpajoissa pajojen osallistujarakenteiden vuoksi.

Yhteenveto pajojen tuloksista: mahdollisuuksia ja esteitä mallin juurtumiselle käyttöön

Tähän tulosluvun loppuun on kiteytetty yhteenveto (taulukko 3) Maapaikka-hallintamallin käyttöön juurtumisen mahdollisuuksista ja esteistä. Yhteenveto perustuu edellä kuvattuihin pajakohtaisiin tuloksiin. Tulkitsemme tuloksia Maapaikka III -hankkeen tavoitteiden kannalta ja laajemmassa kontekstissa päätösluvussa 4.

Taulukko 3. Pajatulosten yhteenveto. Maapaikka-hallintamallin käyttöön juurtumisen mahdollisuudet ja esteet.

MAHDOLLISUUDET	ESTEET
Monimutkaisten asioiden visualisointi ja havainnollistaminen (erityisesti palveluverkostoihin perustuvat vyöhykkeet)	Mallin abstrakti luonne (erityisesti tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeet)
Eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen lisääminen	Seutukohtainen räätälöinti ei kuulunut mallin rakentamiseen
Hallintosektorirajat ylittävät kokonaiskuvat (yhteen sovittava suunnitelu)	Mallin kokonaiskonseptiin kuuluneiden kriteerien valinnan ja priorisointien keskeneräisiksi jääminen pajojen osallistujarakenteesta johtuen
Maaseudun houkuttelevuuden lisääminen (houkuttelevuusvyöhykkeet)	Tietosuojakysymykset hyvin harvaan asutuilla alueilla
Maanhankinnan ja tonttipolitiikan välineenä	Resurssien vähyys ja koordinoituvastuiden epäselvyys (kuka vastaa mallin ylläpidosta?)
Sote-sektorin varsin uutena välineenä	Punavalometaforan negatiiviseksi koettu luonne
Kouluverkko- ja vesihuoltosuunnitelun välineenä	Suuri väestökato tai palveluverkostojen merkittävä rapautuminen: ”yksinkertaisesti ei ole mitä hallita”

4 Johtopäätökset ja jatkonäkymät

Tähän lukuun on koottu kiteytetysti hankkeen tuloksista tehtävissä olevat johtopäätökset ja joitain jatkonäkymiä hallintamallin tulevaisuutta ajatellen. Osa johtopäätöksistä kumpuaa jo Maapaikka III -hanketta edeltävistä Maapaikka I ja II -hankkeista, koska hanke III rakentui suoraan niiden pohjalle.

Yhtenä Maapaikka-toiminnan tärkeimmistä vaikutuksista voidaan pitää sen aikana syntynyttä seututoimijoiden verkostoa. Itse asiassa tämä verkosto rakentui jo Maapaikka I -hankkeen aikana, ja tiivistyi Maapaikka II ja III -hankeosioiden aikana.

Toinen hankkeen merkittävä vaikutus liittyi hallintamalliin sisäänrakennettuun hallintosektoreita yhdistävään luonteeseen. Se vaikutti saavan laajasti kannatusta ja ”juurtumispintaa”. Se kytkeytyi erityisesti muiden kuin teknisten hallintosektoreiden (sote, kulttuuri, yms.) pajaedustajien näkemyksiin hallintamallin kyvystä yhdistää kokoavasti hallintosektoreita perinteisesti teknisen paikkatietoteeman ympärille ja paikkatiedon hyödyntämiseen omilla sektoreillaan.

Myös pajoihin osallistuneiden, vaikkakin harvalukuisten, luottamus henkilöiden aidolta vaikuttanut kiinnostus mallin visuaalisesta ja havainnollisesta luonteesta antoi uskoa mallin käyttöarvosta päätöksenteon ja eri toimijoiden vuorovaikutuksen perustana.

Yksi hankkeen vaikeuksista liittyi sen rakenteelliseen kaksijakoisuuteen. Tutkijoiden kannalta hanke oli luonteeltaan ennen kaikkea suunnittelututkimukseen ja suunnittelujärjestelmiin kytkeytyvä teoreettis-metodologinen kokeilu- ja kehittämishanke, kun taas tapaustutkimusseudut näkivät hankkeen ydinfokuksen aivan ymmärrettävästi ennen kaikkea konkreettisena seutunsa suunnitteluun liittyvänä interventiona ja toimenpiteenä. Tätä teorian ja

käytännön välistä kuilua (*implementation gap*) ei onnistuttu yrityksistä huolimatta parhaalla mahdollisella tavalla kuromaan umpeen.

Edellä mainitusta teorian ja käytännön välisestä kuilusta seurasi joitain hallintamallin juurtumisen esteitä. Ainakin mallin koettu liiallinen abstraktius ja myös mallin seutukohtaisten räätälöintien korkealle asetetut odotukset juonsivat viime kädessä teorian ja käytännön välisestä kuilusta.

Vaikka hallintamalli olikin rakennettu niin, että sen kolme vyöhyketasoa täydentävät toisiaan, ei tätä kumuloituvuuden ideaa onnistuttu täysin artikuloimaan hankkeeseen osallistujille. Niinpä, tasojen juurtumista erillisinä arvioiden, hallintamallin kolmesta tasosta parhaiten juurtui, ainakin mieliin jos ei vielä suoriksi toimiksi, palveluverkostoihin perustuva vyöhyketaso. Sen koettiin tarjoavan myös konkreettisia välineitä seutujen vaikeiden palveluverkkorakenteiden hahmottamiseen, visualisointiin, kuvaamiseen ja kehittämiseen.

Toiseksi eniten ”juurtumispintaa” sai rakennettavuusvyöhykkeiden taso. Tosin sen erottaminen jo perinteisesti kaavoituksessa tehtävistä esiselvityksistä jäi hiukan epäselväksi, ja sen liikennevalometamorasta varsinkin punavalometamoraa vieroksuttiin. Heikoiten juurtui tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeiden taso. Sen tarkoituksenmukaisuutta ja abstraktia luonnetta ei onnistuttu perustelemaan seutujen edustajille. Syynä tähän oli osaksi edellä mainittu teorian ja käytännön välinen kuilu, osaksi pajojen osallistujarakenteen yksipuolisuus. Tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeiden juurruttaminen käytäntöön olisi edellyttänyt ennen kaikkea luottamushenkilöiden paljon suurempilukuista osallistumista hankkeen pajoihin (jo Maapaikka I -vaiheessa). Itse asiassa se olisi edellyttänyt myös hallintamallin konseptiin jo Maapaikka I -vaiheessa rakennettujen kriteerimäärittelyiden ja priorisointien työstämistä monitoimijaisesti (luottamushenkilöt, asiantuntijat, maanomistajat jne.).

Eräs hankkeen vaikeuksista kumpusikin pajatoiminnan yksipuolisesta osallistujarakenteesta. Hankkeen alkuperäisiin tavoitteisiin kuului osallistaa pajatoimintaan taustoiltaan huomattavasti monitahoisempi toimijarakenne. Luottamushenkilöiden vähälukuisuuden ohella vielä kauemmas tavoitteesta jäätiin maanomistajien, yhdistysten ja asukkaiden osalta. Nähtävästi laajempi osallistaminen olisi vaatinut hankkeen menetelmäpohjan laajentamista, nythän hanke nojasi pitkälti vain pajamenetelmään. Menetelmäpohjan laajentaminen olisi toki vaatinut vastaavasti resursseiltaan suurempaa hanketta.

Esimerkiksi Maapaikka I -hankkeessa oli käytössä laajempi menetelmäpohja, ja vastaavasti suuremmat resurssit.

Jatkonäkymiä hallintamallille luo ainakin sen nykyisen kolmen vyöhyketason täydentäminen uusilla hankkeen aikana esille nousseilla. Yksi eniten kannatettu on maaseutumaisten alueiden ”houkuttelevuusvyöhykkeet”. Ne tarjoavat myönteisen tavan nähdä hajarakentamisalueetkin seutujen vetovoimatekijöinä. Myös ”poliittisen tahdon vyöhykkeet” olivat kursorisesti esillä. Vastaavia muitakin temaattisia vyöhyketasoja nousee jatkossa esille.

Koska mallin rakentaminen oli yliopistovetoinen hanke, jatkossa sen hyödyntäminen ja räätälöinti jää pitkälti kuntien, seutujen ja maakunnan liittojen harteille. Yliopistojen tehtäviin ei kuulu pitkälle käytäntöön viety konkreettinen konsultointi. YTK:n rooliksi saattaa sopia kyllä tausta-asiantuntijan rooli. Ehkä suunnittelukonsulteillakin voi jatkossa olla oma roolinsa mallin räätälöinnissä yhdessä kuntien, seutujen ja maakunnan liittojen kanssa. Mallin varsinainen käyttö vaatii jatkuvaa ylläpitoa, tiedon päivittämistä ja muokkausta, eikä liene tarkoituksenmukaista, että mallin käyttö organisoidaan pitkäaikaisesti riippuvaksi ulkopuolisen konsultin palveluksista.

Jatkonäkymien kannalta on hiukan paradoksaalistakin, että vaikka malli ei siis kokonaisuudessaan vielä juurtunut käytännön suunnittelun työkaluksi, on hyvin todennäköistä, että sitä tullaan hyödyntämään jatkossa YTK:lla ainakin seudullisten rakenteiden tutkimus- ja opetusvälineenä. Malli tarjoaa kokoavan, holistisen analyysikehikon seudullisten rakenteiden ymmärtämiseksi.

LÄHTEET

Korkiakoski Pauli, diaesitys 19.9.2013.

Laitinen Karitta, Roininen Janne, Oksanen Emmi, Petteri Niemi ja Mäntysalo Raine (2013). Maapaikka-hallintamalli. Maaseutumaisten alueiden maankäytön ja palveluiden paikkatietopohjaisen suunnittelumenetelmän kehittäminen. Aalto-yliopiston julkaisusarja TIEDE+TEKNOLOGIA, 2/2013. Sähköisenä: <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/9008>.

Esimerkki pajapäivien ohjelmasta ja niiden aloittamisesta Maapaikka-hallintamallin esittelyllä (Salon paja). Kaikki pajat noudattivat pienin variaatioin samankaltaista ohjelmaa.

PÄIVÄN OHJELMA

---

klo

15.00 Maapaikka-hallintamallin esittely

- Mallin tarve ja tarkoitus
- Mallin pohjatyötarpeet sekä verkostojen ja vyöhykkeiden kriteerit
- Mallin rakentuminen (kolme kerrosta)

16.00 Paikkatiedon hyödyntämisen esimerkit Salon seudulla,

Keskustelu mallin hyödyntämisestä

noin 19.00 Päivän päätös

Maapaikka-hallintamallin juurruttamispaja,
Salo, 16.10.2013

MAAPAIKKA-HALLINTAMALLIN ESITTELY

Maaseutumaisten alueiden maankäytön ja palveluiden
paikkatietopohjainen suunnittelumalli

Janne Roininen ja Petteri Niemi

Aalto-yliopisto
Maankäyttötieteiden laitos
Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutusryhmä (YTK)

A) MALLIN TARVE JA TARKOITUS

Asemakaava-alueiden ulkopuolisten alueiden maankäytön ohjaamisesta **on puuttunut kuitenkin työkaluja**, joita tarvittaisiin hajarakentamisen ohjaamiseksi

sekä haja-asutusalueiden palvelumallien suunnitteluun ja saavutettavuuden varmistamiseen maaseutumaisilla alueilla.

A) MALLIN TARVE JA TARKOITUS

Maaseutumaisten alueiden suunnittelulle ja kehittämiselle on avautunut **uusia mahdollisuuksia** kahdesta suunnasta.

Toisaalta niitä on tarjonnut nopeasti tapahtunut geoinformatiikan ja siihen perustuvien **paikkatietosovellusten kehitys**.

Toisaalta itse maaseutu ja sen **suunnittelu- ja kehittämisproblematiikka** ovat muuttuneet nopeasti.

A) MALLIN TARVE JA TARKOITUS

Mallin tausta ja tarve	Mallin rakenteen lähtökohtia	Mallin yksityiskohtia
Tapahtunut siirrymä maaseutu-kaupunki jännitteestä maaseudun sisällä toimintojen väliseen jännitteeseen	Mallin dynaamisuuden vaatimus (ajallinen muutos sekä mobiilit palvelut)	Infrastruktuuriverkostojen asema mallissa
Sektorit ylittävän paikkatietoysteistyön ja seudullisen paikkatiedon tarve (toimijoineen)	Huomioitava taantuvien ja kasvavien seutujen erityispiirteet	Peruspalveluiden asema mallissa
Huomioitava mallin 2-jakoinen käyttötarkoitus (strategisuus & MRL:n mukaisuus)	Kyläkaavojen suhde hallintamalliin	Elinkeinopalveluiden asema mallissa
Huomioitava luottamushenkilöiden näkökulmat tarkoituksenmukaisuudesta	Yhteisen suunnittelukielen tarve (suunnittelijat/luottamushenkilöt)	Sosiaalisten verkostojen asema mallissa
Mallin oltava riittävän yksinkertainen, jotta siitä kiinnostuvat muutkin kuin maankäytön paikkatietoasiantuntijat	Pohdittava kaavoittamattomien kylien asemaa mallissa (haja-asutusalueiden ja taajamien lievealueiden määritelmät)	Vapaa-ajan verkostojen (ml. matkailu) asema mallissa
		Maatalouden ja maaseutumiljöön asema mallissa
		Maaseudun strategisten luonnonvarojen (esim. mineraalit) asema mallissa

A) MALLIN TARVE JA TARKOITUS

- 1) Tietoa paikkatiedosta ja sen mahdollisuuksista on edelleen niukasti ja liian harvoilla (esim. sote-sektori), mikä rajoittaa sen hyödyntämisen laajentamista.
- 2) Myös paikkatietoaineistojen ja -sovellusten alueellinen ja sektorikohtainen vertailukelpoisuus on vaikeaa ja paikkatieto-osaaminen on usein riittämätöntä.
- 3) Vähäiseksi toteamaamme "paikkatietotietoa" tulisi markkinoida muillekin toimijoille kuin sen asiantuntijoille.

A) MALLIN TARVE JA TARKOITUS

- 4) Luottamushenkilöt voivat pelätä paikkatiedon kaventavan heidän päätöksentekovaltaansa akselilla **tietoperustainen ohjaus – poliittiset arvovalinnat**.
  - 5) Onkin tärkeää, että suunnittelijat ja paikkatietoasiantuntijat avaavat näihin liittyvät **arvokysymykset myös poliittiselle keskustelulle**, jottei mallin teknisyyden syrjäytä sen paikallisen käyttöönoton edellyttämää arvopohdintaa, joka on pohjimmiltaan poliittista.
-

B) POHJATYÖTARPEET

- 1) Malli on luotu seitsemän tapauseudun yhteiskontekstissa ja tarjoaa varsin abstraktin pohjan jatkolle. Jokaisen seudun tulisi soveltaa sitä omin tavoin ja tarpein. Tämä edellyttää seuduilta erityisesti omien **alueellisten erityispiirteidensä kartoittamista paikkatiedon hyödyntämisen kannalta katsottuna**.
  - 2) Alkuvaiheessa **on hyvä kartoittaa myös olemassa olevat paikkatietoaineistot ja -tekniikka kunnallisesti/seudullisesti (mitä on käytettävissä?)**.
-

B) POHJATYÖ TARPEET

- 3) Alkuvaiheen toimia olisi myös kunnallisten/seudullisten koordinaattoreiden tai ”asiamiesten” nimeäminen paikkatietoyhteistyötä varten. Heidän työtään helpottaisivat mahdolliset seudulliset paikkatietoyhteistyöelimet.
- 4) Ennemmin tai myöhemmin tulee esille myös tarve kartoittaa mahdollisuudet lähikuntien yhteiseen nettipohjaiseen paikkatieto- ohjelmaan ja – aineistoon.

B) VYÖHYKEKRITEERIEN RAKENTUMINEN KRITEERIRIIHELLÄ ALOITTAEN

- Ideoitiin riihessä yhdessä hyvän ja toimivan maaseutualueiden suunnittelun (asemakaavan ulkopuolisten alueiden) ominaisuuksia (kriteereitä).
- Kolme näkökulmaa/työryhmää: 1) vyöhykeryhmä, 2) verkostoryhmä ja 3) yhteisten käsitteiden ryhmä.
- Ominaisuudet liittyivät esimerkiksi teknisiin ratkaisuihin, tiedottamiseen, viestintään, vuorovaikutukseen, toimintatapoihin ... ylipäätään vapaasti visioiden ja innovoiden mahdollisimman paljon tuntuja toiveita.
- Ominaisuudet kumpusivat omista tai muilta odotettavista teoista ja toiminnasta.
- Muokkasimme ominaisuuksista arviointikriteereitä maaseudun maankäytön suunnittelu- ja hallintamalliamme varten.

B) PALVELUVERKOSTOJEN KRITEERIT

PALVELUVERKOSTOT (jotain esimerkkejä)	KRITEERIT (hyville maaseutumaisten alueiden palveluverkostolle)		
	OMAehtoi suu s (MAA SEUTUM AI SUU S)	TARVEPERU STEI SUU S	KOKONAIS- TALOUDELLI SUU S
Liikenneverkot			
Joukkoliikenneverkot			
Kouluverkot			
Päiväkotiverkot			
Terveyspalveluverkot			
Sosiaalipalveluiden verkot (esim. vanhusten palveluverkko/ päivätoiminta)			
Liikuntapalveluverkot			
Vesi- ja viemäriverkot			
Energiaverkot			
Tietoliikenneverkot			
Kaupallisten palvelujen verkot			
Kulttuuripalveluiden verkot			
"Jokeriverkot" (eritoten vapaa-ajan verkostot)			

B) SUUNNITTELUVYÖHYKKEIDEN KRITEERIT

SUUNNITTELUVYÖHYKKEET (jotain esimerkkejä)	KRITEERIT (hyville maaseutumaisten alueiden suunnitteluvyöhykeille)		
	TUKEVAT JULKISIA PALVELUITA	YLLÄPITÄVÄT YMPÄRISTÖÄ JA MAISEMAA	TUKEVAT ELINKEINOTOIMINTAA
Eduillisuusvyöhykkeet			
Saavutettavuusvyöhykkeet			
Ns. inhimilliset vyöhykkeet, (mikä on perinteinen paras rakentamisen ja asumisen vyöhyke?)			
Tuivavyöhykkeet			
Maaseutuainekkeiden vyöhykkeet			
Suojeluvyöhykkeet (luonto ja kulttuuri)			
Kehittämisyöhykkeet (kehittämiskäytävät jne.)			
"Jokerivyöhykkeet" (eritoten vapaa-ajan vyöhykkeet)			

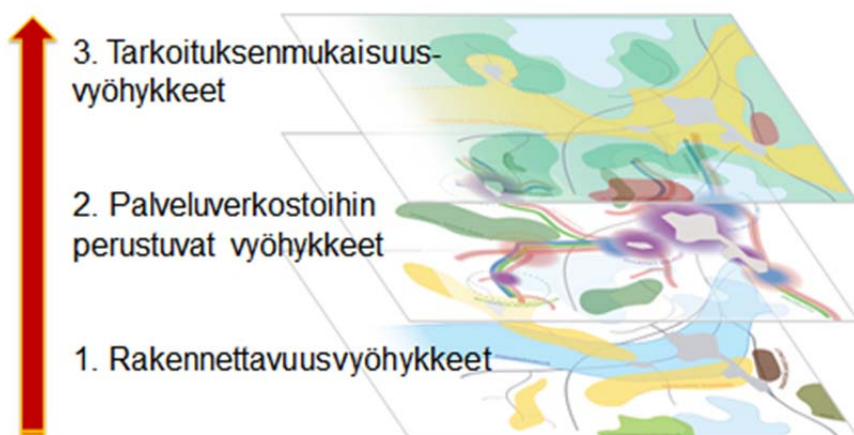

B) HYVÄN SUUNNITTELUKIELEN KRITEERIT

SUUNNITTELUKIELI (verkostojen ja vyöhykkeiden suunnittelussa)	KRITEERIT (hyvälle suunnittelukielelle)		
	SELKEYS JA HAVAINNOLLISUUS	VUOROVAIKUTTEI- SUUS JA MONIKANAVAI SUUS	KOKONAI- VALTAISUUS
Puhuttu			
Kirjoitettu			
Kuvallinen			
"Jokerit" (?)			

C) MALLIN KOLME KERROSTA:

1. RAKENNETTAVUUSVYÖHYKKEET

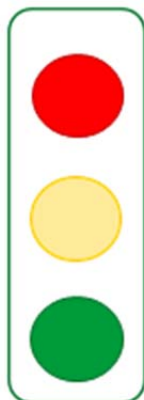

- Ensimmäinen taso on periaatteessa stabiili, ympäristöolosuhteisiin perustuva, jossa maaperä, luonnon- olosuhteet, kulttuuriympäristöt ja ns. inhimilliset vyöhykkeet luovat rakennettavuusvyöhykkeen.
- Alueista rajataan ensin rakentamiseen soveltumattomat alueet.
- Mallin perusrakenne perustuu liikennevalojen metaforaan. Kun alueen rakentaminen vaatii erityistä harkintaa, sen väri on punainen.
- Keltainen tarkoittaa taas odottamista ja harkintaa, ja vihreällä värillä osoitettu alue on suositeltavissa rakentamiselle.

1. Rakennettavuusvyöhykkeet: liikennevalot ohjaavat hajarakentamista

---

Punainen

- stop rakentamishankkeelle

Keltainen

- odota ja harkitse

Vihreä

- anna mennä vaan

VIHREÄ

Rakentaminen suositeltavaa

- Inhimilliset vyöhykkeet
- Maaperä edullinen
- Kyläalueet
- Meluttomat, hajuttomat yms. vyöhykkeet
- Palvelut helppo järjestää

KELTAINEN

Harkittavat ja rajaavat

- Kulttuuriympäristövyöhykkeet
  - Valtakunnallinen (RKY), maakunnallinen ja paikallinen taso
- Maaseutuelinkeinojen vyöhykkeet
- Pohjavesialueet
- Hajuvyöhykkeet
- Säteilyvyöhykkeet (radon)
- Palvelut vaikeahko järjestää

PUNAINEN

Rakentaminen vaatii erityistä harkintaa

- Luonnonsuojelualueet
- Armeijan alueet
- Kaivosalueet
- Tulvavyöhykkeet
- Meluvyöhykkeet (erityisesti lentomelu)
- Kehno maaperä
- Rakennusoikeus käytetty
- Jokerit

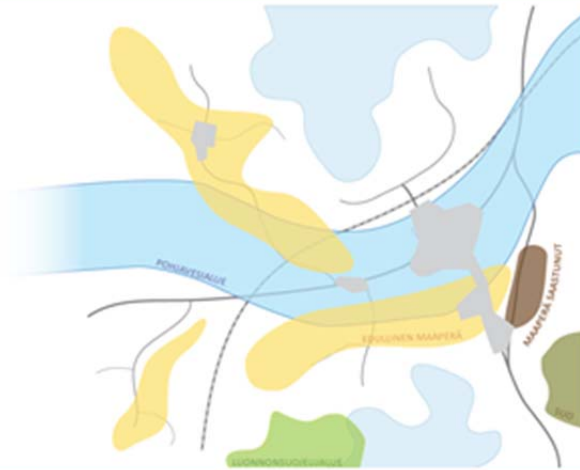
1. RAKENNETTAVUUSVYÖHYKKEET

1. Karsintavaihe		Rakentaminen vaatii erityistä harkintaa
		Luonnonsuojelualueet Armeijan alueet Kaivosalueet Tulvavyöhykkeet Meluvyöhykkeet (erityisesti lentomelu)
2. Harkintavaihe		Harkittava ja rajattava
		Kulttuuriympäristövyöhykkeet Maaseutuelinkeinojen vyöhykkeet Säteilyvyöhykkeet (radon) Hajuvyöhykkeet Pohjavesialueet
3. Suositusvaihe		Kyllä
		Inhimilliset vyöhykkeet Kyläalueet Meluttomat vyöhykkeet

1. ABSTRAKTI MALLIESITYS RAKENNETTAVUUSVYÖHYKKEISTÄ

---

2. PALVELUVERKOSTOIHIN PERUSTUVAT VYÖHYKKEET

- Mallin toisessa kerroksessa, on oleellista tunnistaa seudulle tärkeät ja omaleimaiset palvelut verkostoineen.
- Ne kumpuavat viimekädessä sekä seudullisista nykytilakuvauksista että siitä poliittisesta tahdosta, mitä palveluja seudulla halutaan säilyttää ja kehittää.

2. PALVELUVERKOSTOIHIN PERUSTUVAT VYÖHYKKEET

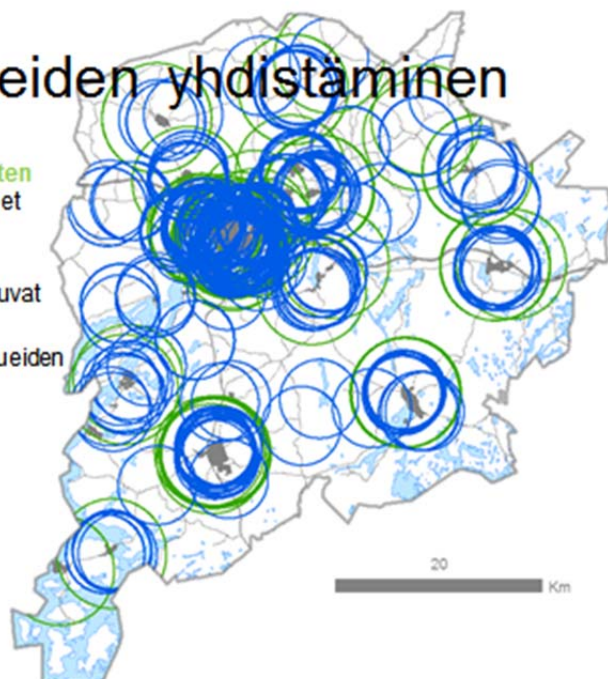
Palveluverkostoihin perustuvia vyöhykkeitä hahmoteltiin esimerkkikartoille kuuden työvaiheen kautta:

- 1) Rajattiin asemakaavoitetut alueet karttapohjalle eroon niiden ulkopuolisista maaseutumaisista alueista
- 2) Priorisoitiin seututyöpajoissa kunkin seudun asemakaavojen ulkopuoliset tärkeimpinä pidetyt palveluverkostot
- 3) Analysoitiin kunkin seudun väestön jakaantuminen sijaintiruuduittain
- 4) Laskettiin väestön keskimääräiset etäisyydet lähimpiin edellä määriteltyihin palvelupisteisiin
- 5) Piirrettiin eri palvelupisteille omat saavutettavuuskehät edellä mainittujen etäisyystietojen pohjalta
- 6) Lopuksi "lähietäisyydellä" sijaitsevien palveluiden määrästä tehtiin tiheyskartta, jota voidaan hyödyntää verkostojen vyöhykkeiden määrittelyssä.

Vyöhykkeiden yhdistäminen

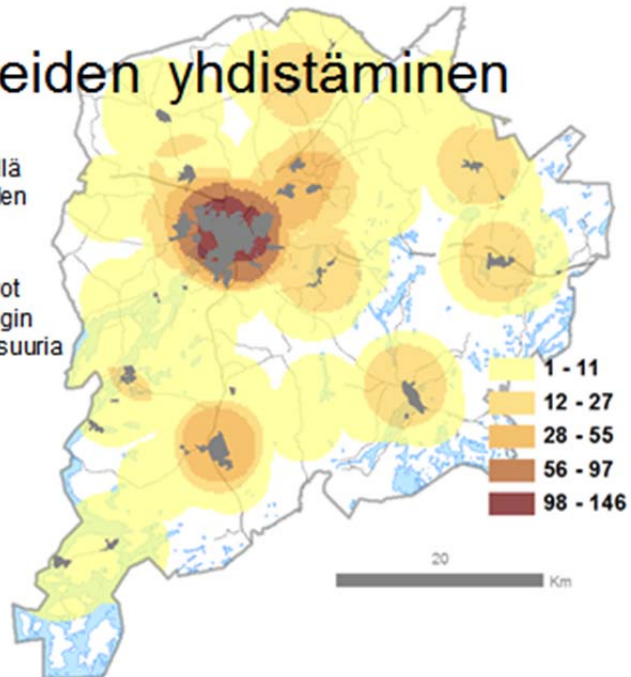
- Julkisten ja yksityisten palveluiden vyöhykkeet yhdistettynä
- Nykyinen ja entiset kuntakeskukset erottuvat tässäkin
- Mitä asemakaava-alueiden ulkopuolelle jää?

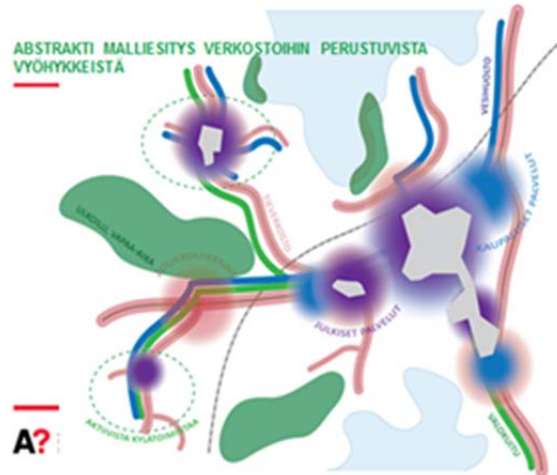
Vyöhykkeiden yhdistäminen

- Määrätyllä etäisyydellä sijaitsevien palveluiden (palvelupisteiden) lukumäärä
- Huomaa asteikko; erot keskustan ja kaupungin muiden osien välillä suuria

2. PALVELUVERKOSTOIHIN PERUSTUVAT VYÖHYKKEET

A? Aalto-yliopisto

3. TARKOITUKSENMUKAISUUSVYÖHYKKEET

- Hallintamallimme kiteytyy tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeinä, jotka ovat perusteltavissa sekä rakennettavuusvyöhykkeisiin että palveluverkostoihin perustuviin vyöhykkeisiin sisältyvällä paikkatiedolla.
  - Tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeet ovat myös yhdistelmä maankäyttöä rajaavia että mahdollistavia tekijöitä.
  - Samalla ne ovat yhdistelmä sekä maankäytön asiantuntijatietoa että maankäytön asiantuntijatiedon ulkopuolista poliittista tahtotilaa sekä tarkoituksenmukaisuusharkintaa.
-

A? Aalto-yliopisto

3. TARKOITUKSENMUKAISUUSVYÖHYKKEET

- Tarkoituksenmukaisuudella ymmärretään tämän hankkeen yhteydessä **tarkoitustaan edistävää, suositeltavissa olevaa, ja ennen kaikkea paikkatiedolla perusteltavissa olevaa maankäytön ohjausta.**
- Tarkoituksenmukaisuus on monikerroksellista, sillä perustelut **kumpuavat edellä kuvatuista rakennettavuusvyöhykkeistä ja verkostoihin perustuvista vyöhykkeistä**
- eli niin seudun historiallis-luonnontieteellisistä tekijöistä kuin nykyisistä rakenteista ja tulevista kehittämistarpeista **sekä kehittämistahdosta.**

3. TARKOITUKSENMUKAISUUSVYÖHYKKEET = RAKENNETTAVUUSVYÖHYKKEET + VERKOSTOIHIIN PERUSTUVAT VYÖHYKKEET

	RAKENNETTAVUUSVYÖHYKKEET	VERKOSTOIHIIN PERUSTUVAT VYÖHYKKEET
	Ei <ul style="list-style-type: none"> •Armeijan alueet •Luonnonsuojelualueet •Kaivosalueet •Tulvavyöhykkeet •Meluvyöhykkeet (lentomelu) 	Palvelut vaikea järjestää <ul style="list-style-type: none"> •Ala-aste esim. yli 3 km •koulukulj.pysäkillä yli 0,5 km •Etäisyys pysäkillä yli 0,5 km •Vesijohto-, viemäri-, energiahuolto- ja tietoliikenneverkot esim. yli 1 km
	Harkittava tai rajaava <ul style="list-style-type: none"> •Kulttuuriympäristö-vyöhykkeet •Maaseutuelinkeinojen vyöhykkeet •Säteilyvyöhykkeet (radon) •Hajuvyöhykkeet 	Palvelut vaikeahko järjestää <ul style="list-style-type: none"> •Ala-aste esim. hieman yli 3 km •koulukulj.pysäkillä hieman yli 0,5 km •Etäisyys pysäkillä alle 0,5 km •Vesijohto-, viemäri-, energiahuolto- ja tietoliikenneverkot esim. hieman yli 1 km
	Kyllä <ul style="list-style-type: none"> •Inhimilliset vyöhykkeet •Kyläalueet •Hiljaiset vyöhykkeet 	Palvelut helppo järjestää <ul style="list-style-type: none"> •Ala-aste alle esim. 3 km •koulukulj.pysäkillä alle 0,5 km •Etäisyys pysäkillä alle 0,5 km •Vesijohto-, viemäri-, energiahuolto- ja tietoliikenneverkot esim. alle 1 km

3. TARKOITUKSENMUKAISUUSVYÖHYKKEET

Tarkoituksenmukaisuusvyöhykkeet syntyivät kartalle neljän työvaiheen kautta:

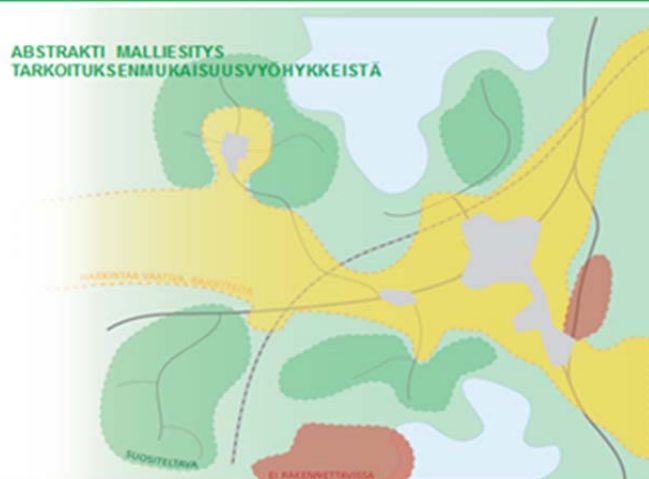
- 1) Rajattiin asemakaavoitetut alueet karttapohjalle eroon niiden ulkopuolisista maaseutumaisista alueista
  - 2) **Muodostettiin rakennettavuusvyöhykkeet** edellä osoitetulla tavalla
  - 3) **Muodostettiin palveluverkostoihin perustuvat vyöhykkeet** edellä osoitetulla tavalla
  - 4) **Yhdistettiin vyöhykkeet samalle karttapohjalle yleistämällä vyöhyketyypit eheiksi vyöhykkeiksi**
-

3. TARKOITUKSENMUKAISUUSVYÖHYKKEET

ABSTRAKTI MALLIESITYS
TARKOITUKSENMUKAISUUSVYÖHYKKEISTÄ

KIITOS!

YTK:n Maapaikka-tiimi

D) SALON SEUDUN ESIMERKIT

**JA
KESKUSTELUA MALLIN
SOVELTAMIS-
MAHDOLLISUUKSISTA
SEUDULLA**

ISBN 978-952-60-5511-4 (pdf)
ISSN-L 1799-487X
ISSN 1799-487X
ISSN 1799-4888 (pdf)

Aalto-yliopisto
Insinööritieteiden korkeakoulu
Maankäyttötieteiden laitos
www.aalto.fi

**KAUPPA +
TALOUS**

**TAIDE +
MUOTOILU +
ARKKITEHTUURI**

**TIEDE +
TEKNOLOGIA**

CROSSOVER

**DOCTORAL
DISSERTATIONS**